

KSZTAŁCENIE DZIECI I MŁODZIEŻY W ZAKRESIE BEZPIECZEŃSTWA RUCHU DROGOWEGO W WYBRANYCH KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

DOBROMIR DZIEWULAK

ROAD SAFETY EDUCATION FOR YOUNG AND OLDER CHILDREN IN SELECTED EU COUNTRIES

This paper reviews the issue of provision of road safety education to young and older children in selected European Union countries. It contains a comparative analysis of road safety education programs implemented in Poland, Austria, Estonia, Finland, Greece, Spain, Latvia, Germany, Sweden, Italy and the United Kingdom. A brief description of education management systems in individual countries and an overview of the principles of implementing school programs are also to be found in this paper.

1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA EDUKACJI KOMUNIKACYJNEJ W PAŃSTWACH UE

Edukacja komunikacyjna dzieci i młodzieży dotyczy szerokiego pojęcia związanego z wychowaniem w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego – BRD (ang. *Road Safety Education – RSE*). Charakterystyczną cechą edukacji BRD realizowanej w szkolnictwie obowiązkowym i nieobowiązkowym, w odróżnieniu od innych obszarów edukacyjnych, jest wielość różnych podmiotów mających wpływ na koncepcję, program, finansowanie i sposób realizacji tego przedmiotu.

W państwach członkowskich Unii Europejskiej trudno mówić o jednolitym, skoordynowanym modelu edukacji o ruchu drogowym. Odpowiedzialność za kształcenie BRD najczęściej podzielona jest między ministerstwa edukacji i ministerstwa transportu, jednakże rola programowa i finansowa obu tych podmiotów bywa różna w zależności od systemu oświatowego oraz przyjętej w danym kraju ogólnej koncepcji związanej z promowaniem bezpieczeństwa w ruchu drogowym. Oprócz instytucji rządowych w działania na rzecz wychowania komu-

nikacyjnego angażują się również organizacje i instytucje pozarządowe. Najczęściej są to koncerty motoryzacyjne, organizacje społeczne i towarzystwa ubezpieczeniowe. Ich znaczący udział odczuwalny jest przede wszystkim w obszarze finansowania działań promocyjnych z zakresu edukacji komunikacyjnej.

W połowie pierwszej dekady XXI wieku w Unii Europejskiej przeprowadzono interesujący projekt badawczy ROSE25¹. Jego celem było zebranie informacji o realizacji działań z zakresu wychowania komunikacyjnego podejmowanych w poszczególnych krajach, sporządzenie europejskiego poradnika zawierającego opis najlepszych praktyk edukacyjnych oraz przedstawienie wytycznych dla skutecznego systemu wychowania komunikacyjnego w Unii Europejskiej. Projekt ROSE25 pokazał, iż działania edukacyjne BRD skierowane do dzieci i młodzieży prowadzą wszystkie państwa członkowskie UE,

¹ W realizację projektu włączyli się przedstawiciele instytucji naukowych z Austrii, Belgii, Cypru, Czech, Danii, Estonii, Finlandii, Francji, Grecji, Hiszpanii, Holandii, Irlandii, Litwy, Luksemburga, Łotwy, Malty, Niemiec, Polski, Portugalii, Słowacji, Słowenii, Szwecji, Węgier, Wielkiej Brytanii i Włoch.

jedynie różny jest sposób ich realizacji². Najczęściej występującym modelem wychowania komunikacyjnego jest system funkcjonujący w ramach współpracujących ze sobą instytucji rządowych, pozarządowych, samorządowych i prywatnych. Istotny jest też poziom regionalny i lokalny, na którym finansuje się, koordynuje i rozwija politykę z tego zakresu. Bezpośrednimi realizatorami programów BRD są przede wszystkim placówki szkolne, jednakże w znacznej większości krajów UE do współpracy i pomocy włączana jest także policja, która odgrywa kluczową rolę w nauczaniu i doskonaleniu praktycznych umiejętności dzieci z zakresu BRD. Wyznaczeni funkcjonariusze pomagają nauczycielom przede wszystkim w prowadzeniu zajęć w rzeczywistym ruchu drogowym z udziałem pieszych i rowerzystów (dzieci w wieku 3–12 lat). W większości krajów UE policjanci posiadają uprawnienia instruktora wychowania komunikacyjnego, co umożliwia im prowadzenie specjalistycznych szkoleń przeznaczonych właśnie dla nauczycieli.

Ze względu na zaangażowanie i udział programowy, realizacyjny i finansowy wielu podmiotów w niektórych krajach UE powołano ciała koordynujące kształcenie BRD na poziomie krajowym. Są to przeważnie odpowiedniki działającej w Polsce Krajowej Rady BRD³ oraz jednostki z nimi współpracujące (np. instytuty naukowo-badawcze). Pełnią one funkcje doradczo-nadzorujące, a także finansują i tworzą krajową politykę edukacji w zakresie BRD. Różnie rozwiązano też problem odpowiedzialności szkół za realizację programu BRD. Przykładowo w Danii w każdej szkole jest wyznaczona osoba koordynująca wychowanie komunikacyjne. Koordynatorzy

² Więcej o projekcie w Final Report – ROSE25, Inventory and compiling of European Guide Practice Guide on Road safety education targeted at young people, 2005 na stronie: <http://ec.europa.eu/transport/rose25/documents/deliverables/booklet.pdf> [dostęp: 2 września 2011 r.].

³ Krajowa Rada Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego (KRBRD) została powołana z dniem 1 stycznia 2002 r. na mocy ustawy prawo o ruchu drogowym jako międzyresortowy organ doradczy i pomocniczy Rady Ministrów w sprawach bezpieczeństwa ruchu drogowego (BRD). Przewodniczącym KRBRD jest minister właściwy ds. transportu – obecnie Minister Infrastruktury zaś jego zastępcami są sekretarze lub podsekretarze stanu w MI i w MSWiA. Członkami KRBRD są wskazani przez Premiera przedstawiciele Ministra Obrony Narodowej, Ministra Sprawiedliwości oraz ministrów właściwych do spraw: administracji publicznej, budżetu, finansów publicznych, gospodarki, gospodarki przestrzennej i mieszkaniowej, oświaty i wychowania, środowiska, transportu, wewnętrznych, pracy oraz Komendanta Głównego Policji, Komendanta Głównego Straży Pożarnej, Generalnego Dyrektora Dróg Krajowych i Autostrad oraz wojewodowie. Jednostką wykonawczą KRBRD jest Sekretariat, który działa w strukturze organizacyjnej Ministerstwa Infrastruktury. KRBRD określa kierunki i koordynuje działania administracji rządowej w sprawach bezpieczeństwa ruchu drogowego. Do zadań KRBRD w zakresie poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego należy między innymi:

- proponowanie kierunków polityki państwa, opracowywanie programów poprawy BRD,
- zlecanie badań naukowych,
- inicjowanie oraz opiniowanie aktów prawnych w dziedzinie BRD,
- inicjowanie współpracy zagranicznej jak również działalności edukacyjno-informacyjnej,
- współpraca z organizacjami społecznymi i instytucjami pozarządowymi,
- analizowanie i ocena podejmowanych działań.

szkolni są odpowiedzialni za dostarczanie najnowszych informacji z tego zakresu innym nauczycielom, proponują pomoce dydaktyczne, służą radą i doświadczeniem, pomagają w realizacji zajęć teoretycznych i praktycznych. Koordynatorzy dzielą się swoimi spostrzeżeniami i pomagają tworzyć nowe rozwiązania. W Niemczech w każdej szkole jest mianowany nauczyciel ds. wychowania komunikacyjnego. Jest to osoba, która ukończyła specjalistyczne kursy z zakresu wychowania komunikacyjnego i pomaga innym nauczycielom w realizacji zajęć. W Wielkiej Brytanii programami edukacji BRD zajmują się odpowiednio przygotowani urzędnicy, do których zadań należy planowanie, organizacja szkoleń i współpraca z organizacjami rządowymi.

2. REALIZACJA EDUKACJI BRD W PAŃSTWACH UE

Wychowanie komunikacyjne w UE koncentruje się przede wszystkim na najmłodszych dzieciach i uczniach. Głównym miejscem realizacji zajęć z zakresu BRD są więc przedszkola i szkoły podstawowe. Programy szkół średnich w mniejszym stopniu zawierają zagadnienia dotyczące bezpieczeństwa w ruchu drogowym. Nauczyciele korzystają zarówno z programów nauczania zatwierdzonych przez organy rządowe odpowiedzialne za edukację, jak i z zaleceń, które w porównaniu z programami nauczania są ogólniejsze i dają większą swobodę nauczycielowi w dokonaniu wyboru problematyki⁴.

Wychowanie BRD jest obowiązkowe w 15 krajach UE. Brak takiego obowiązku odnotowujemy w Belgii francuskojęzycznej, Czechach, Estonii, Grecji, Litwie, Luksemburgu, Malcie i Wielkiej Brytanii. Większość państw korzysta ze specjalnie przygotowanych programów nauczania BRD lub wytycznych dla nauczania. W kilku państwach (Belgia francuskojęzyczna, Czechy, Estonia, Grecja, Litwa, Luksemburg) brak jest podstaw programowych edukacji BRD, a decyzję o zakresie i sposobie przekazania wiedzy całkowicie pozostawia się nauczycielowi.

3. FINANSOWANIE EDUKACJI BRD

Finansowanie edukacji BRD odbywa się w państwach członkowskich UE zależnie od ogólnie przyjętego systemu finansowania oświaty w danym państwie i trudno mówić o stosowaniu jednego wspólnego modelu. Możemy wyróżnić trzy główne kategorie dofinansowania: brak wsparcia finansowego, udostępnianie materiałów dydaktycznych bezpłatnie lub w specjalnej cenie, finansowanie z innych źródeł niż dotacje MEN. Najczęściej stosowanym rozwiązaniem jest przekazywanie bezpłatnych materiałów dydaktycznych lub ich sprzedaż po obniżonych cenach. Na podkreślenie zasługuje fakt, że łatwy dostęp do atrakcyjnych materiałów jest dużym czynnikiem motywującym dla nauczycieli, aby umieścić treści z wychowania komunikacyjnego w programie przedmiotów, których uczą.

⁴ W opracowaniu wykorzystano materiały otrzymane z sieci informacji o edukacji w Europie – EURYDICE (*Eurydice Network – Information on Education Systems and Policies in Europe*), Instytutu Transportu Samochodowego w Warszawie oraz stron internetowych instytucji i organizacji oświatowych zajmujących się zagadnieniami BRD.

Tabela 1. Podstawa realizacji edukacji w zakresie BRD w odniesieniu do różnych grup wiekowych w poszczególnych krajach UE

Kraj	Obowiązkowe wychowanie komunikacyjne (wiek uczniów)	Programy z zakresu wychowania komunikacyjnego (wiek uczniów)	Zalecenia dla wychowania komunikacyjnego (wiek uczniów)
Austria	6–10	6–10	11–18
Belgia francuskojęzyczna	-	-	-
Belgia niderlandzkojęzyczna	3–18	3–18	3–12
Cypr	12–15	6–15	6–15
Czechy	-	-	-
Dania	7–16	7–16	7–16
Estonia	-	-	-
Finlandia	6–16	6–16	2–7
Francja	6–15	6–15	-
Grecja	-	-	-
Hiszpania	2–15	2–15	2–15
Holandia	0–18	-	0–18
Irlandia	4–12	4–12	-
Litwa	-	-	-
Luksemburg	-	-	-
Łotwa	4–7	-	-
Malta	-	-	6–11
Niemcy	6–18	6–18	6–18
Polska	3–16	-	3–16
Portugalia	6–8	6–8	3–18
Słowacja	3–15	3–15	3–15
Słowenia	2–14	2–14	6–14
Szwecja	7–18	-	-
Węgry	3–16	3–16	3–16
Włochy	3–18	3–18	3–18
Wielka Brytania	-	-	5–16

Źródło: Instytut Transportu Samochodowego, *Edukacja dzieci w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego*, Warszawa 2011.

4. TENDENCJE W PROGRAMACH NAUCZANIA BRD W PAŃSTWACH UE

W wyniku badań przeprowadzonych w ramach unijnego projektu ROSE25⁵ dokonano przeglądu programów nauczania w zakresie BRD. Na jego podstawie unijni eksperci wskazali pojawiające się tendencje, na podstawie których opracowano ogólne wskazówki dotyczące konstrukcji nowych programów BRD.

Zauważalną ogólną tendencją jest to, iż programy nauczania w zakresie BRD stają się coraz powszechniej integralnym elementem treści nauczania na poziomie przedszkola i szkoły podstawowej. Na tych szczeblach nauczania przeciętny wymiar czasowy tematyki wychowania komunikacyjnego wynosi rocznie min. 10 godzin zajęć. Najczęściej programy konstruowane są z uwzględnieniem treści przeznaczonych dla różnych grup użytkowników ruchu drogowego: pieszych, rowerzystów, motorowerzystów i kandydatów na kierowców. Ważne jest też uwzględnianie potrzeb i specyfiki występującej w środowiskach lokalnych na przykład poprzez włączanie lokalnych społeczności w działania uświadamiające wagę BRD dla zdrowia i życia mieszkańców. Widoczną tendencją w pro-

gramach jest zwracanie uwagi, poza małymi dziećmi, na dwie grupy docelowe – nastolatków i rodziców – grupy rzadko do tej pory będące adresatami programów BRD. Nastolatki to grupa wiekowa wymagająca szczególnego podejścia, gdyż w krótkim czasie staną się potencjalnymi użytkownikami dróg jako grupa młodych kierowców. W programach nauczania chodzi więc o szczególne podkreślenie odpowiedzialności za zaistniałe zdarzenia, uwrażliwienie na problemy bezpieczeństwa i zagrożenia związane z uczestnictwem w ruchu drogowym oraz podkreślenie wpływu własnych zachowań na możliwość wystąpienia wypadku. Ważne miejsce w programach BRD przypada także rodzicom, gdyż to oni odgrywają najważniejszą rolę w wychowaniu komunikacyjnym swoich dzieci. Są wzorem do naśladowania i stąd konieczność położenia szczególnego nacisku na pedagogizację dorosłych. Programy BRD zwracają uwagę, że rodzice powinni w rozmowach z dziećmi poruszać zagadnienia związane z zachowaniem na drodze oraz zachęcać do naśladowania prawidłowych zachowań w ruchu drogowym. Jednakże do wypełniania takiej roli muszą być właściwie przygotowani, a przede wszystkim świadomi, iż dzieci naśladowują ich zachowania i postawy. Przykładowo jako jeden z pierwszych tematów do dyskusji proponuje się zagadnienie bezpieczeństwa dzieci w samochodzie, a prawidłowe zapięcie pasów bezpieczeństwa na przednich i tylnych fotelach może być naturalną lekcją działań praktycznych.

⁵ http://ec.europa.eu/transport/rose25/index_en.htm [dostęp: 5 września 2011 r.].

Tabela 2. Wsparcie finansowe dla placówek oświatowych realizujących edukację BRD w państwach UE

Kraje	Edukacja przedszkolna			Edukacja szkolna		
	Brak wsparcia	Materiały (bezpłatne lub w specjalnej cenie)	Finansowanie z innych źródeł	Brak wsparcia	Materiały (bezpłatne lub w specjalnej cenie)	Finansowanie z innych źródeł
Austria	x				x	
Belgia		x			x	
Cypr	x				x	
Czechy		x			x	
Dania	x				x	
Estonia			x			x
Finlandia	x			x		
Francja		x				
Grecja	x			x		
Hiszpania		x			x	
Holandia		x			x	x
Irlandia	x				x	
Litwa (brak danych)	-	-	-	-	-	-
Luksemburg					x	
Łotwa (brak danych)	-	-	-	-	-	-
Malta	x			x		
Niemcy		x				x
Polska	x			x		
Portugalia		x			x	
Słowacja			x			
Słowenia		x			x	
Szwecja	x			x		
Węgry		x			x	
Włochy	x				x	x
Wielka Brytania		x			x	

Źródło: Instytut Transportu Samochodowego, *Edukacja dzieci w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego*, Warszawa 2011.

Przy tworzeniu programów stosuje się ogólną zasadę, iż zagadnienia z zakresu BRD powinny mieć jasno określone cele, treści i być metodycznie dostosowane do określonych grup wiekowych. Program powinien być realizowany w sposób ciągły, gdyż taka formuła daje gwarancję utrwalania właściwych zachowań i kształtowania poprawnych nawyków. Doświadczenie uczy, że jednorazowe akcje, nawet najbardziej spektakularne, wywołują pozytywne skutki lecz tylko na krótko. Realizowany program nauczania w dłuższym czasie przyniesie więc większe korzyści niż wydarzenie atrakcyjne, ale jednorazowe. Ponadto program powinien być stopniowany, nieprzeciążony, regularnie aktualizowany i atrakcyjny dla wszystkich – uczniów, rodziców i nauczycieli. Atrakcyjność i praktyczna formuła powinny być ważnym wyznacznikiem jakości programu.

5. GŁÓWNE PROBLEMY WYCHOWANIA KOMUNIKACYJNEGO W UE

Elementem strategii działań na rzecz bezpieczeństwa ruchu drogowego w większości krajów Unii Europejskiej jest ustawiczne upowszechnianie edukacji BRD wśród całego społeczeństwa, a nie skupianie się tylko na docelowej grupie dzieci i młodzieży. Różnice występujące w systemie zarządzania oświatą, odmienność struktur szkolnych, zróżnicowanie programów

nauczania oraz uwarunkowania społeczne sprawiają, że wychowanie komunikacyjne realizowane jest w Europie bardzo różnorodnie i w związku z tym brak jest wspólnego jednolitego modelu kształcenia. Jednakże w większości krajów dopracowano się wielu dobrych praktyk i inicjatyw z zakresu edukacji BRD, które warto popularyzować i wdrażać w innych krajach. Oprócz inicjatyw, które przynoszą oczekiwane dobre rezultaty, pojawiają się też liczne problemy, z którymi na co dzień zderzają się podmioty realizujące edukację BRD w państwach Unii Europejskiej. Poniżej podjęto próbę syntetycznego przedstawienia katalogu najczęściej pojawiających się problemów związanych z realizacją wychowania komunikacyjnego w UE:

- duża różnorodność systemów wychowania komunikacyjnego w szkołach,
- brak jednoznacznego stanowiska wobec obowiązku wychowania komunikacyjnego w szkołach,
- ograniczone dofinansowanie lub całkowity brak finansowania wychowania komunikacyjnego,
- znaczne różnice między realnymi potrzebami a praktyczną realizacją wychowania komunikacyjnego,
- przestarzałe, nieefektywne metody nauczania (rozdźwięk między teorią a praktyką, uczenie samej teorii i przepisów),
- brak bezpośredniej odpowiedzialności nauczycieli za przekazywane treści z zakresu BRD, co spowodowane

jest rozliczaniem pedagogów głównie za ich podstawowe obowiązki dydaktyczno-wychowawcze (za edukację BRD odpowiedzialni są wszyscy, czyli nikt),

- brak miejsc do praktycznej nauki – wątpliwa użyteczność miasteczek ruchu drogowego,
- marginalizacja wychowania komunikacyjnego w placówkach oświatowych wynikająca ze zwyczajowej hierarchii innych przedmiotów,
- brak systemu motywacyjnego dla nauczycieli do prowadzenia zajęć z zakresu BRD,
- brak obowiązku zdobywania kwalifikacji do nauczania treści z zakresu BRD przez nauczycieli,
- różnice w poziomie realizacji wychowania komunikacyjnego przeznaczonego dla dzieci młodszych i starszych;
- brak przygotowania pedagogicznego policjantów do prowadzenia zajęć z dziećmi z zakresu BRD,
- brak współpracy władz z placówkami oświatowymi i koordynacji na poziomie lokalnym i krajowym.

6. EDUKACJA KOMUNIKACYJNA W WYBRANYCH KRAJACH

6.1. POLSKA

ZARZĄDZANIE OŚWIATĄ I PROGRAMY NAUCZANIA

W Polsce odpowiedzialność za system oświaty ponosi Ministerstwo Edukacji Narodowej. Szkolnictwo wyższe podlega Ministerstwu Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Nieliczne szkoły o specjalistycznym profilu mogą podlegać innym resortom. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego może zakładać i prowadzić publiczne szkoły artystyczne oraz placówki dla uczniów szkół artystycznych, a także placówki doskonalenia nauczycieli szkół artystycznych. Ministerstwo Rolnictwa może zakładać i prowadzić publiczne szkoły rolnicze oraz placówki rolnicze o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym oraz publiczne placówki doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych, którzy nauczają w szkołach rolniczych. Ministerstwo Środowiska może zakładać i prowadzić publiczne szkoły leśne. Minister Obrony Narodowej może zakładać i prowadzić publiczne szkoły o profilu związanym z potrzebami resortu. Ministrowie Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Sprawiedliwości mogą zakładać szkoły i placówki przy zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich oraz zakładach karnych. Reforma administracji i systemu edukacji zakłada, że polityka edukacyjna jest tworzona i prowadzona centralnie, natomiast administracja i prowadzenie szkół, przedszkoli i innych instytucji edukacyjnych są zdecentralizowane. Odpowiedzialność za administrowanie przedszkolami, szkołami podstawowymi i gimnazjami należy do władz lokalnych. Sprawy administracyjne i organizacyjne oraz decyzje dotyczące wykorzystywania środków finansowych przez szkoły są przedmiotem konsultacji pomiędzy szkołą i organem prowadzącym szkołę, tj. gminą (w przypadku przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjów) lub powiatem (w przypadku szkół ponadgimnazjalnych, artystycznych i specjalnych). Nadzór pedagogiczny nad szkołami sprawuje bezpośrednio Ministerstwo Edukacji Narodowej, a w jego

imieniu zadania w tym zakresie w 16 województwach wykonują kuratoria oświaty.

Programy nauczania w szkole podstawowej i gimnazjum powstają na poziomie centralnym i są tworzone przez zespoły ekspertów powołane przez MEN. Szkoły (nauczyciele) mogą wybierać podręczniki z listy zatwierdzonej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, a także samodzielnie decydować o stosowanych metodach nauczania. Zestaw programów nauczania obowiązujący w szkole zatwierdza dyrektor szkoły. W klasach I–III szkoły podstawowej obowiązkowe zajęcia edukacyjne mają charakter kształcenia zintegrowanego, a w klasach IV–VI charakter przedmiotowy: język polski, historia i społeczeństwo, język obcy nowożytny, matematyka, przyroda, muzyka/plastyka (zajęcia te mogą być prowadzone w bloku przedmiotowym „sztuka”), technika, informatyka, wychowanie fizyczne, godzina wychowawcza oraz dodatkowo – zajęcia z religii lub etyki. W gimnazjum program obejmuje następujące przedmioty obowiązkowe: język polski, historia, wiedza o społeczeństwie, język obcy nowożytny, matematyka, fizyka i astronomia, chemia, biologia, geografia, plastyka/muzyka (mogą być prowadzone w bloku przedmiotowym „sztuka”), technika, informatyka, wychowanie fizyczne, godziny wychowawcze, dodatkowo – zajęcia z religii lub etyki. Na poziomie szkoły średniej II stopnia obowiązuje nauczanie przedmiotowe i w ramach ścieżek międzyprzedmiotowych. Ministerstwo Edukacji określa podstawę programową kształcenia ogólnego dla każdego rodzaju szkoły, dla każdego przedmiotu i ścieżki międzyprzedmiotowej. Nauczyciele mogą wybierać podręczniki z listy zatwierdzonej przez Ministerstwo, a także samodzielnie decydować o stosowanych metodach nauczania. Nauczyciele mogą również opracowywać własne programy nauczania oparte na podstawie programowej i przedkładać je dyrektorowi szkoły do zatwierdzenia.

KSZTAŁCENIE BRD

Wychowanie komunikacyjne realizowane jest w polskiej oświacie od 1957 r. Od końca lat 50-tych edukacja BRD znajdowała swoje miejsce między innymi w następujących aktach prawnych:

- 1972 r. – Uchwała Rady Ministrów w sprawie kierunków działań zmierzających do poprawy bezpieczeństwa i porządku na drogach,
- 1974 r. – Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania w sprawie usprawnienia nauczania zasad i przepisów bezpieczeństwa ruchu drogowego,
- 1995 r. – Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie realizacji zajęć z zakresu bezpieczeństwa ruchu drogowego,
- 1999 r. i 2002 r. – Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych,
- 2008 r. – Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół („nowa podstawa programowa”)⁶.

⁶ <http://lex.pl/serwis/du/2009/0017.htm> [dostęp: 12 września 2011 r.].

Aktualnie szkolna edukacja w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego wpisana jest do podstaw programowych klas I–III szkoły podstawowej, a w starszych klasach szkoły podstawowej i gimnazjum w podstawy programowe przedmiotu technika oraz wychowanie dla bezpieczeństwa. W klasach młodszych dotyczy zagadnień związanych z poruszaniem się dziecka jako pieszego i pasażera samochodów osobowych oraz komunikacji publicznej. Tematy te realizuje nauczyciel kształcenia zintegrowanego. W starszych klasach (IV–VI) szkoły podstawowej i I–III gimnazjum problematyka BRD rozszerzona jest o zagadnienia związane z przygotowaniem do bezpiecznego, kulturalnego i partnerskiego zachowania ucznia jako rowerzysty (szkoła podstawowa) i motorowerzysty (gimnazjum). Edukację komunikacyjną prowadzi nauczyciel przedmiotu technika. Wymiar czasowy wynosi dwie godziny tygodniowo w trzyletnim cyklu nauczania.

Zadania polskiej szkoły w zakresie wychowania komunikacyjnego zawarte w nowej podstawie programowej są następujące:

- zapewnienie bezpiecznej drogi do szkoły,
- przekazanie wiedzy oraz kształtowanie i utrzymanie umiejętności niezbędnych do odpowiedniego uczestnictwa w ruchu drogowym,
- stworzenie warunków do uzyskania karty rowerowej i motorowerowej,
- współpraca z rodzicami, władzami samorządowymi, społecznościami lokalnymi, instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz BRD.

EDUKACJA BRD W PRZEDSZKOLU

Celem edukacji przedszkolnej w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego jest wdrażanie dzieci do dbałości o bezpieczeństwo własne oraz innych. Dziecko kończące przedszkole i rozpoczynające naukę w szkole podstawowej powinno:

- wiedzieć, jak trzeba zachować się w sytuacji zagrożenia i gdzie można otrzymać pomoc, umieć o nią poprosić,
- orientować się w bezpiecznym poruszaniu się po drogach i korzystaniu ze środków transportu,
- znać zagrożenia płynące ze świata ludzi, roślin oraz zwierząt i unikać ich,
- mieć rozeznanie, gdzie można się bezpiecznie bawić, a gdzie nie,
- próbować samodzielnie i bezpiecznie organizować swój czas wolny w przedszkolu i w domu.

EDUKACJA BRD W SZKOLE PODSTAWOWEJ

Uczeń kończący etap edukacji wczesnoszkolnej (kl. I–III) powinien:

- wiedzieć, gdzie można bezpiecznie organizować zabawy, a gdzie nie można i dlaczego; wiedzieć do kogo zwrócić się o pomoc w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia,
- znać zagrożenia, których źródłem jest człowiek oraz wiedzieć jak powiadomić dorosłych o wypadku, zagrożeniu, niebezpieczeństwie,
- znać numery telefonów: pogotowia ratunkowego, straży pożarnej, policji oraz ogólnopolski numer alarmowy 112,
- wiedzieć, jak należy bezpiecznie poruszać się na drogach (w tym na rowerze) i korzystać ze środków komunikacji; wiedzieć, jak trzeba zachować się w sytuacji wypadku.

Szeroko rozumiana tematyka bezpieczeństwa ruchu drogowego realizowana w programie drugiego etapu edukacji szkoły podstawowej (kl. IV–VI) znajduje się w programach kilku przedmiotów: przyrody, zajęć technicznych, wychowania fizycznego i etyki. Uczeń kończący szkołę podstawową powinien w ramach poszczególnych przedmiotów posiadać następujące umiejętności:

Przyroda: umie podać przykłady właściwego spędzania wolnego czasu, z uwzględnieniem zasad bezpieczeństwa w czasie gier i zabaw ruchowych oraz poruszania się po drodze; opisuje zasady udzielania pierwszej pomocy w niektórych urazach (stłuczenia, zwichnięcia, skaleczenia, złamania, ukąszenia, użądlenia), potrafi wezwać pomoc w różnych sytuacjach; wymienia zasady zdrowego stylu życia i uzasadnia konieczność ich stosowania.

Zajęcia techniczne: bezpiecznie uczestniczy w ruchu drogowym jako pieszy, pasażer i rowerzysta; zajęcia techniczne pozwalają przygotować ucznia do uzyskania karty rowerowej.

Wychowanie fizyczne: bezpiecznie uczestniczy w aktywności fizycznej o charakterze rekreacyjnym i sportowym ze zrozumieniem jej znaczenia dla zdrowia; stosuje zasady bezpieczeństwa podczas aktywności fizycznej.

Etyka: zna prawa i obowiązki, zasady i reguły postępowania, w tym także w ruchu drogowym.

EDUKACJA BRD W GIMNAZJUM I LICEUM

W gimnazjum i liceum nie ma oddzielnego przedmiotu dotyczące bezpieczeństwa ruchu drogowego. Zagadnienia te mogą być realizowane w ramach lekcji przyrody i zajęć technicznych jako przygotowanie do życia w cywilizacji technicznej. Szkoła średnia ma kształtować umiejętności osobiste i społeczne sprzyjające zdrowiu i bezpieczeństwu, między innymi wyrabianie u uczniów prawidłowych nawyków oraz opanowanie zasad działania ratowniczego, szczególnie z zakresu udzielania pierwszej pomocy podczas wypadku i innych zagrożeń. W czasie ferii letnich mogą być organizowane specjalistyczne obozy szkoleniowo-wypoczynkowe z zakresu edukacji dla bezpieczeństwa.

W ramach realizacji edukacji dla bezpieczeństwa uczeń gimnazjum i liceum powinien poznać:

- zasady zachowania się podczas wypadków i katastrof komunikacyjnych, technicznych i innych,
- znaczenie udzielania pierwszej pomocy,
- zasady postępowania aseptycznego i bezpiecznego dla ratownika,
- sposób wzywania odpowiedniej pomocy i rozpoznać stopień zagrożenia osoby poszkodowanej oraz wyjaśnić zasady bezpiecznego postępowania w rejonie wypadku,
- zasady zabezpieczenia miejsca wypadku,
- zasady udzielania pomocy w wypadku drogowym.

INNE INICJATYWY EDUKACYJNO-SPOŁECZNE W ZAKRESIE EDUKACJI BRD

Oprócz programów szkolnych w ramach edukacji BRD ważnym dodatkowym komponentem edukacyjnym są wszelkie inicjatywy podejmowane przez organizacje, instytucje, firmy i fundacje mające na celu szerzenie wiedzy o bezpieczeństwie

ruchu drogowego. W Polsce w okresie ostatnich lat pojawiło się w tym obszarze kilka inicjatyw edukacyjno-społecznych. Do najbardziej znanych należą „Klub Pancernika”, „Bezpieczeństwo dla wszystkich”, Akcja „Niesłyszący – bezpieczny uczestnik ruchu drogowego”, „Przedszkolak bezpieczny na drodze”, „Bezpieczni na drodze”, „Bielański konkurs chodzę i jeżdżę bezpiecznie”.

„Klub Pancernika”

Dostrzegając problem konieczności redukcji liczby zabitych na drogach, Komisja Europejska podjęła decyzję o organizowaniu wspólnych europejskich przedsięwzięć edukacyjnych w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego. Pierwszą wspólną europejską kampanią społeczną skierowaną do dzieci, której tematem były urządzenia zabezpieczające w pojeździe, czyli pasy i foteliki, realizowano w latach 2005–2007. W roku 2005 uczestniczyło w niej 10 krajów UE; w 2006 – 15 krajów, a w 2007 – 14 krajów.

Kampanię nazwano EUCHIRES (*EUropean public awareness campaign on the use of seat belts and CHild REstraint Systems*). Wspólnym symbolem akcji we wszystkich państwach, które zdecydowały się wziąć w niej udział, była zabawka przedstawiająca pancernika – ssaka występującego w Ameryce Południowej. W Polsce kampanię znaną pod hasłem „Klub Pancernika Klika w Fotelikach” realizował Instytut Transportu Samochodowego⁷. Bezpośrednim adresatem kampanii, zgodnie z założeniami międzynarodowymi, były dzieci w wieku od 4 do 12 lat, a odbiorcą pośrednim – rodzice dzieci w tej grupie wiekowej. Kampania miała na celu zachęcenie dzieci do stałego stosowania urządzeń zabezpieczających w pojeździe (foteliki, pasy) bez względu na rodzaj i długość podróży oraz wywieranie przez dzieci motywacyjnego wpływu na dorosłych do zapinania pasów bezpieczeństwa. Położono także nacisk na przekonanie rodziców do stosowania urządzeń zabezpieczających przeznaczonych dla dzieci w samochodzie i stosowania tych urządzeń w sposób prawidłowy, tzn. uwzględniając wzrost, wagę i wiek dziecka. Dodatkowym celem kampanii było wywołanie pozytywnych interakcji rodzice – dzieci skupionych na konieczności dbania o bezpieczeństwo podczas podróży.

Koncepcja kampanii zakładała znalezienie formy przekazu angażującej zarówno dzieci, jak i dorosłych. Stąd też duża liczba produktów promocyjnych przygotowanych dla potrzeb kampanii: spot kinowy i telewizyjny, spot radiowy, materiały propagandowe, maskotka pancernika, gry dla dzieci, legitymacja klubu, plakaty, strona internetowa, materiały edukacyjne (w tym podręcznik metodyczny dla nauczycieli, scenariusze zajęć z dziećmi w przedszkolu, klasach I–III i IV–VI szkoły podstawowej). Dla potrzeb rysunkowego filmiku reklamującego kampanię zaadoptowano melodię z popularnego serialu „Cztery pancerni i pies”, do której napisano tekst zachęcający do zapinania pasów i podróżowania w foteliku. Melodia z serialu znanego rodzicom z okresu ich dzieciństwa miała być pretekstem do rozmów z dziećmi na tematy bezpieczeństwa drogowego. W filmie maskotka pancernika pokazuje prawidłowy sposób przewożenia dziecka na tylnym siedzeniu sa-

mochodu. Dziecko i pancernik wspólnie śpiewają piosenkę. Ta sama piosenka jest elementem spotu radiowego. Pierwszą edycję kampanii zrealizowano na przełomie października i listopada 2005 r., ze szczególnym nasileniem działań medialnych w okresie intensywnych podróży związanych ze Świętym Zmarłych. Kolejne edycje w 2006 i 2007 r. zorganizowano w okresie wakacji. Intensywne działania medialne miały miejsce w pierwszych tygodniach lipca i ostatnich sierpnia; a więc w okresach kiedy dzieci jadą na wakacje, a następnie przed rozpoczęciem roku szkolnego, gdy z nich wracają. W tych dniach prowadzono nasilone kontrole policyjne pod kątem zapinania pasów i przewożenia dzieci w fotelikach, podczas których policjanci rozdawali pancerniki tym dzieciom, które były prawidłowo przewożone w pojazdach.

Zgodnie z założeniami ekspertów europejskich udział policji w kampanii powinien również mieć znaczenie dla wykreowania wśród dzieci pozytywnego wizerunku policjanta jako tego, który dba o bezpieczeństwo i nagradza dobre zachowanie, a nie tylko karze. Na ulicach większych miast umieszczono kilkaset billboardów promujących akcję. Spot kampanii emitowany był bardzo często w radiu i telewizji publicznej oraz na kanałach przeznaczonych dla dzieci, a także w wybranych kinach przed seansami filmów dla młodych widzów. Kampania miała własną stronę internetową www.klubpancernika.pl, na której przeprowadzano konkursy dla dzieci i rodziców, a w części dla dorosłych dostępne było forum, informacje o fotelikach itd. Dużym zainteresowaniem cieszyły się scenariusze zajęć dla nauczycieli przedszkoli i szkół podstawowych związane z tematyką BRD. Każdy z nauczycieli zainteresowany realizacją akcji mógł bezpłatnie otrzymać materiały kampanii (gry planszowe, plakaty, legitymacje klubu, maskotki pancernika na nagrody, smycze) i jako materiał uzupełniający – scenariusze do zajęć. Jak wykazały badania przeprowadzone wśród dzieci i rodziców, wysoka efektywność kampanii Klubu Pancernika sprawiła, iż wzrosła liczba osób zapinających pasy bezpieczeństwa podczas jazdy samochodem⁸. W 2007 r. 83% dzieci było prawidłowo przewożonych w samochodzie, co daje wzrost o 32% w okresie 3 lat realizacji. Kolejna edycja kampanii rozpoczęła się w sierpniu 2011 r.

„Bezpieczeństwo dla wszystkich”⁹ – międzynarodowy program edukacyjny przeznaczony dla uczniów szkół podstawowych. Głównym organizatorem i sponsorem akcji jest koncern Renault. Bezpieczeństwo dla wszystkich to największy tego rodzaju program w Europie, który swoim zasięgiem objął 20 na krajów na świecie. Dotychczas wzięło w nim udział 11 milionów dzieci, z czego ponad 700 tys. z Polski. Uczestnictwo w programie jest całkowicie bezpłatne.

W Polsce program składa się z następujących 4 integralnych elementów:

- *Pakiet edukacyjny „Droga i Ja”*. Jest to zestaw dydaktyczny przeznaczony dla uczniów i nauczyciela, składający się z zeszytów ćwiczeń, podręcznika, filmu edukacyjnego i planszy ze znakami drogowymi. Pakiety edukacyjne „Droga i Ja”, które powstają we współpracy z ekspertami

⁷ Dąbrowska-Loranc M., Wacowska-Ślęzak J., *Klub Pancernika Klika w Fotelikach – kampania EUCHIRES w Polsce*, „Kwartalnik BRD” 2006, nr 1, s. 19–22; Wacowska-Ślęzak J., *Klub Pancernika klika w fotelikach – po raz drugi*, „Kwartalnik BRD” 2006, nr 4, s. 19–22; www.klubpancernika.pl [dostęp: 16 sierpnia 2011 r.].

⁸ Efektywność kampanii bezpieczeństwa ruchu drogowego – Klub Pancernika Klika w Fotelikach, materiały z Międzynarodowego Seminarium GAMBIT 2008, 22–26 kwietnia Gdańsk, 2008 (materiały niepublikowane).

⁹ <http://www.bezpieczenstwo.renault.pl> [dostęp: 8 września 2011 r.].

z zakresu prewencji, bezpieczeństwa na drodze i nauczania, mają na celu wykształcić u dzieci prawidłowe i bezpieczne zachowania na drodze, a nauczycielowi pomóc w prowadzeniu lekcji. Zestawy, opracowane przez metodyków i specjalistów od bezpieczeństwa ruchu drogowego, są podzielone na 24 lekcje tematyczne. Co roku wartość merytoryczna jest aktualizowana we współpracy z ekspertami. Pakiet edukacyjny, na prośbę nauczyciela, wysyłany jest do każdej szkoły nieodpłatnie. Karty tematyczne dla nauczycieli z pakietów edukacyjnych „Droga i Ja”, można pobrać na swój komputer i wydrukować także ze strony internetowej programu. Pakiety edukacyjne zostały wpisane przez MEN na listę środków dydaktycznych zalecanych do użytku szkolnego.

- *E-learning* – innowacyjny program multimedialny dostępny w Internecie dla dzieci, rodziców i nauczycieli. E-learning „Bezpieczeństwo dla wszystkich” jest jednym z najnowszych w Polsce bezpłatnych narzędzi internetowych, które w niezwykle praktyczny i nowoczesny sposób przedstawiają zasady ruchu drogowego, uczą jak bezpiecznie poruszać się po drogach, kształtują i utrwalają pozytywne nawyki, a także prezentują ciekawostki związane z BRD przydatne nawet najbardziej doświadczonym kierowcom. E-learning składa się z trzech sprofilowanych modułów – dla dzieci, nauczycieli i rodziców. Program został w 2006 r. oficjalnie wpisany do wykazu środków dydaktycznych zalecanych do użytku szkolnego przez Ministra Edukacji Narodowej. Przeznaczony jest do kształcenia ogólnego, kształcenia zintegrowanego i wychowania komunikacyjnego na poziomie szkoły podstawowej.
- *Konkurs plastyczny* – polega na przygotowaniu przez klasę dowolną techniką plastyczną plakatu ilustrującego hasło przewodnie danej edycji. Konkurs ma charakter grupowy i jest przeznaczony dla całych klas bądź zespołów (np. kół przedmiotowych, świetlicowych itd.). Zwycięski zespół reprezentuje Polskę na międzynarodowym finale we Francji – w Parku EuroDisneyland pod Paryżem, a zwycięski plakat jest eksponowany na billboardach w całej Polsce.
- *Szkolne Kluby Bezpieczeństwa* – projekt przeznaczony jest dla uczniów i nauczycieli szkół podstawowych w całej Polsce. Celem klubów jest aktywne działanie na rzecz poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego wśród lokalnej społeczności – w szkole, jak i poza nią. Członkowie klubu mogą, np. organizować lokalne happeningi i akcje ulotkowe, prezentować na forum szkoły najważniejsze zagadnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego z pomocą policji lub straży miejskiej czy też samodzielnie przeprowadzić szkolną akcję pt. „Detektyw bezpieczeństwa – czy nasza szkoła jest bezpieczna?”. Najbardziej aktywne i efektywne kluby zdobywają atrakcyjne nagrody – zarówno dla szkół, nauczyciela-opiekuna, jak i członków Klubu.

Akcja „Niesłyszący – bezpieczny uczestnik ruchu drogowego” – propaguje wśród dzieci niesłyszących i niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu lekkim prawidłowe zachowania na drodze i w środkach komunikacji oraz naukę udzielania pierwszej pomocy.

„Przedszkolak bezpieczny na drodze” – działania podjęte w Grudniadzu w zakresie realizacji programu autorskiego

i przeznaczone dla dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Celem jest nauczanie i opanowanie zasad ruchu drogowego.

„Bezpieczni na drodze” – projekt adresowany do uczniów szkół podstawowych w Darłowie. Miał na celu naukę zasad prawidłowego poruszania się w ruchu drogowym. Realizowany był od listopada 2007 do kwietnia 2008 r.

Białański konkurs „Chodzę i jeżdżę bezpiecznie”

Białański konkurs „Chodzę i jeżdżę bezpiecznie” jest realizowany od roku 2001, a od 2010 przeprowadzany pod zmienionym tytułem: „Chodzę i jeżdżę bezpiecznie po Europie”. Organizatorami konkursu są Szkoła Podstawowa nr 80 im. Marii Kownackiej w Warszawie oraz Wydział Oświaty i Wychowania Warszawa Bielany. Konkurs organizowany jest we współpracy z Instytutem Transportu Samochodowego, Wojewódzkim Ośrodkiem Ruchu Drogowego w Warszawie, Komendą Stołeczną Policji, Automobilklubem Polski i Strażą Miejską.

Konkurs adresowany jest do uczniów warszawskich szkół podstawowych. Konkurs ten między innymi ujawnia zachowania dzieci i młodzieży w rzeczywistym ruchu drogowym poruszających się pieszo i rowerem. Jego wyniki są analizowane przez jury konkursu i przez nauczycieli. Wykazywane są mocne i słabe strony uczestników celem nakreślenia dalszych kierunków działań w zakresie edukacji komunikacyjnej dzieci i młodzieży. Celem konkursu jest:

- poznanie podobnych i odmiennych rozwiązań w ruchu drogowym dotyczących pieszego, pasażera i rowerzysty w Polsce i poszczególnych krajach UE,
- kształtowanie bezpiecznych i kulturalnych zachowań dzieci i młodzieży w ruchu drogowym jako pieszych, pasażerów i rowerzystów,
- kształtowanie szacunku i odpowiedzialności za życie własne i innych uczestników ruchu drogowego oraz gotowości udzielania pomocy przedmedycznej,
- kształtowanie ciekawości poznawczej, kreatywności, innowacyjności i otwartości wobec Europy i świata,
- kształtowanie umiejętności korzystania z mapy i różnych źródeł wiedzy z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnej,
- kształtowanie umiejętności prezentowania opracowanych materiałów,
- kształtowanie postaw prospołecznych i proekologicznych,
- promowanie roweru jako ekologicznego i rekreacyjnego środka transportu drogowego.

6.2. WIELKA BRYTANIA

ZARZĄDZANIE OŚWIATĄ I PROGRAMY NAUCZANIA

System oświatowy Wielkiej Brytanii nie jest jednolity. Systemy szkolne Anglii i Walii są relatywnie podobne do siebie lecz odmiennie od systemów oświatowych Szkocji i Irlandii Północnej, które regulowane są odrębnymi ustawami i zarządzeniami władz lokalnych. W Anglii i Walii instytucjami odpowiedzialnymi za organizację oświaty jest Ministerstwo ds. Dzieci, Edukacji, Kształcenia Ustawicznego i Umiejętności (*Department for Children, Education, Lifelong Learning and Skills – DCELLS*). W Anglii dodatkowo za oświatę odpowiada Minister-

stwo ds. Biznesu, Innowacji i Umiejętności (*Department for Business, Innovation and Skills – BIS*). W Irlandii Północnej za centralne administrowanie systemem kształcenia podstawowego i średniego odpowiada Ministerstwo Edukacji (*Department of Education – DE*), a za szkolnictwo wyższe – Ministerstwo Zatrudnienia i Kształcenia (*Department for Employment and Learning – DEL*). W Szkocji za ogólny nadzór nad edukacją i rozwojem usług edukacyjnych odpowiada Pierwszy Minister ds. Szkocji (*First Minister of Scotland*). W jego imieniu obowiązki te wykonuje Sekretarz Stanu ds. Edukacji i Kształcenia Ustawicznego (*Secretary for Education and Lifelong Learning*). Wspieraniem tworzenia i realizacji polityki oświatowej Szkocji zajmują się Inspektorat ds. Edukacji (*Her Majesty's Inspectorate of Education – HMIE*) oraz instytucje odpowiedzialne za opracowywanie programów nauczania, przeprowadzanie egzaminów i finansowanie szkockich placówek edukacyjnych – Szkockie Biuro ds. Uczenia się i Nauczania (*Learning & Teaching Scotland*), Szkocki Urząd ds. Kwalifikacji (*Scottish Qualifications Authority*), Szkocka Rada ds. Wsparcia Finansowego Oświaty (*Scottish Funding Council – SFC*).

W Anglii, Walii i Irlandii Północnej programy nauczania opracowywane są samodzielnie przez szkoły w sposób odzwierciedlający specyfikę ich potrzeb i warunków działania. Placówki zobowiązane są zadbać o to, by program był odpowiednio zrównoważony i był zgodny z ogólnymi wytycznymi. W ministerialnych przepisach ustalono specjalne wymogi dotyczące nauczania określonych przedmiotów. W Szkocji programy nauczania bazują na wskazówkach i wytycznych szkockich władz oświatowych. Wytyczne publikowane są w dokumentach programowych, które koncentrują się jedynie na dwóch przedmiotach: edukacja religijna wraz z praktykami religijnymi oraz język celtycki w rejonach, gdzie jest używany. Nauczanie pozostałych przedmiotów pozostaje w gestii szkoły. Należą do nich następujące dziedziny: język angielski, matematyka, nauka o środowisku, sztuka, etyka wraz z rozwojem indywidualnym, społecznym i edukacją zdrowotną. W szkole średniej program nauczania jest podzielony na dwa etapy. W pierwszych dwóch klasach prowadzi się kształcenie ogólne zgodnie z narodowym programem 5–14 (*National 5–14 Programme*), natomiast w trzeciej i czwartej klasie wprowadza się elementy specjalizacji i kształcenia zawodowego dla wszystkich uczniów. Nauczyciele mają pełną swobodę wyboru podręczników i pomocy naukowych.

KSZTAŁCENIE BRD

Model edukacji obowiązujący w Zjednoczonym Królestwie daje możliwość szerokiej promocji bezpieczeństwa drogowego na wszystkich poziomach edukacji. Już w latach 30. XX w. w ramach wychowania komunikacyjnego uczono dzieci przepisów ruchu drogowego i bezpiecznego poruszania się po drogach. Nie podchodzono do problemu jednak od strony psychologicznej i często winiono dzieci za powodowanie wypadków drogowych, gdyż nie zachowywały się zgodnie ze wskazówkami jakie otrzymywały od dorosłych.

Od wielu lat kształcenie w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego wspierane jest przez Królewskie Stowarzyszenie Zapobiegania Wypadkom Drogowym. Pierwsze materiały edukacyjne dla dzieci zostały opublikowane już w 1935 r. W 1936 r. upowszechniono dla potrzeb szkół kilka przykładów dobrych praktyk z zakresu wychowania komunikacyjnego ta-

kich jak: model sygnalizacji świetlnej, trasy BRD na placach zabaw, pokazy bezpieczeństwa dla rodziców podczas dni otwartych. W latach 50. i 60. z myślą o podniesieniu ogólnej wiedzy z dziedziny BRD wśród dzieci i uczniów szkół wszystkich szczebli zaczęto realizować programy BRD w ramach tzw. klubów: Klub Misia – dla dzieci poniżej 6 roku życia, Klub Uważaj i Klub Tufty – dla dzieci od 8 do 12 roku. Celem klubów było przybliżenie młodemu pokoleniu zagadnień związanych z tematyką bezpieczeństwa na drodze poprzez prelekcje oraz dystrybucję książek i plakatów informacyjnych o tematyce BRD. W latach 70. XX w. wraz z gwałtownym rozwojem motoryzacji w Zjednoczonym Królestwie zmieniło się podejście do wychowania komunikacyjnego. Po pierwsze, to władze lokalne stały się odpowiedzialne za wychowanie komunikacyjne w podległych placówkach oświatowych. Po drugie, twórcy programów BRD zaczęli rozumieć, że dzieci to nie mali dorośli i ich postrzeganie ruchu drogowego jest inne. Świadomość tego sprawiła, iż nauczyciele zaczęli przywiązywać większą uwagę do możliwości fizycznych i psychicznych dzieci w różnym wieku i dostosowywać treści z zakresu BRD do ich potrzeb. Kolejna zmiana w podejściu do edukacji BRD zaszła w Wielkiej Brytanii w latach 80-tych. Od tego czasu największy nacisk w wychowaniu komunikacyjnym zaczęto kłaść na podejście praktyczne. Wyniki szkoleń udowodniły, że ćwiczenia w małych grupach w rzeczywistym ruchu drogowym dają najlepsze rezultaty w kształtowaniu odpowiednich umiejętności i postaw dzieci podczas kształcenia komunikacyjnego.

Współcześnie realizowane zajęcia mają zarówno charakter teoretyczny, jak i praktyczny. Prowadzone są pod opieką nauczycieli, przedstawiciela Biura BRD (*RSOs – Road Safety Officers*)¹⁰, policji i rodziców-wolontariuszy w rzeczywistym ruchu drogowym nawet z małymi dziećmi po ich odpowiednim przygotowaniu teoretycznym. Obecnie wychowanie komunikacyjne realizowane jest w brytyjskich szkołach na podstawie ogólnych zaleceń, a treści tej tematyki wpisane są w programy kilku przedmiotów (np. edukacja zdrowotna). Uwagę zwraca rozbudowana sieć kampanii społecznych i programów edukacyjnych BRD realizowanych przez władze lokalne i policję, głównie poza szkołą. W realizację wychowania komunikacyjnego zaangażowane są ponadto koncerty samochodowe, stowarzyszenia, fundacje, towarzystwa ubezpieczeniowe oraz wiele organizacji i instytucji rządowych i pozarządowych (np. *RoSPA – The Royal Society for the Prevention of Accidents*).

Duże znaczenie w promowaniu wychowania BRD odgrywa Ministerstwo Transportu (*Department for Transport*), które oprócz edukacji dzieci i nastolatków wspomaga swoimi materiałami szkoleniowymi i publikacjami edukacyjnymi także rodziców i nauczycieli realizujących zajęcia z zakresu BRD.

INNE INICJATYWY EDUKACYJNO-SPOŁECZNE W ZAKRESIE EDUKACJI BRD

Dziecięcy Klub Ruchu Drogowego¹¹ działa w Wielkiej Brytanii od 1990 r. Jest projektem regionalnym adresowanym do dzieci w wieku 3–5 lat, ich starszego rodzeństwa, rodziców i opiekunów. Można go również realizować w żłobkach i przed-

¹⁰ <http://www2.dft.gov.uk/pgr/roadsafety/> [dostęp: 12 września 2011 r.].

¹¹ www.trafficclub.co.uk [dostęp: 12 września 2011 r.].

szkolach. Celem programu jest zmniejszenie liczby wypadków drogowych z udziałem dzieci, zwiększenie świadomości na temat bezpieczeństwa ruchu drogowego, uczenie dzieci bezpiecznych zachowań podczas wykonywania codziennych czynności. Poruszane są w nim następujące zagadnienia: bezpieczne zachowanie pieszych w ruchu drogowym, pojęcia związane z ruchem drogowym, poruszanie się w ruchu drogowym wspólnie z jego innymi uczestnikami, bezpieczeństwo w samochodzie i poza nim, bezpieczeństwo w transporcie miejskim, bycie widocznym na drodze, wspieranie i motywowanie rodziców do aktywności. Dziecko może zostać członkiem klubu po ukończeniu trzeciego roku życia. Członkom klubu raz na 3 miesiące przysyłana jest książeczka wraz z naklejkami i innymi atrakcyjnymi materiałami. Treścią książeczek są krótkie historyjki związane z bezpieczeństwem ruchu drogowego o przesłaniu łatwym do zrozumienia i zapamiętania przez dziecko. Zadaniem rodziców jest przeczytanie dziecku opowiadania na głos i porozmawianie z nim na ten temat. Historyjki w książeczkach podpowiadają rodzicom jakie zagadnienia i w jakiej formie można omówić z dziećmi. Krótkie opowiadania są pretekstem do rozmów rodzica z dzieckiem o bezpiecznych miejscach zabawy, o prawidłowym przechodzeniu przez ulicę, o tym jak bezpiecznie podróżować i co zrobić, aby być widocznym na drodze.

Kerbcraft¹² to program edukacyjny dotyczący BRD realizowany od 2002 r. w skali ogólnokrajowej jako część systemu szkolnego. Grupą docelową są dzieci w wieku 5–7 lat, rodzice, społeczność lokalna, dorośli ochotnicy pełniący rolę trenerów i piesi. Celem programu jest:

- nauczenie rozpoznawania niebezpiecznych miejsc w ruchu drogowym, pokonywanie ich i unikanie,
- kształtowanie umiejętności odpowiedniego zachowania w różnych sytuacjach w ruchu drogowym jako pieszych uczestników ruchu; stosowanie się do obowiązujących reguł,
- uświadomienie, że nawet przejście przez dobrze oznakowane skrzyżowanie wiąże się z ryzykiem wystąpienia wypadku np. z powodu parkujących na poboczach pojazdów,
- nauczanie rodziców przekazywania dzieciom zasad poruszania się w ruchu drogowym; uczenie dzieci ze zrozumieniem.

Realizacja projektu wymaga:

- otrzymania pozwolenia rodziców na przeprowadzenie akcji z dziećmi,
- powołania ochotników-trenerów wśród rodziców; szkolenia rodziców przez autorów projektu,
- wyznaczenia odpowiednich miejsc do testowania i przeprowadzenia treningu,
- 30-minutowych prób w ruchu drogowym, podczas których mówi się o bezpieczeństwie na drodze,
- rozpoznawania przez 3-osobowe grupy dzieci (z trenerem) miejsc niebezpiecznych na drodze; przechodzenia w grupach przez jezdnię w miejscach niebezpiecznych; obserwowania zachowania trenera i naśladowania jego zachowań w ruchu,
- sprawdzenia każdej nowo nabytej umiejętności.

¹² <http://www.dft.gov.uk/topics/road-safety/kerb-craft/> [dostęp: 8 września 2011 r.].

Trenerami dzieci są ich rodzice – ochotnicy. Nad nimi czuwają lokalni inspektorzy bezpieczeństwa ruchu drogowego, którzy są odpowiedzialni za realizację akcji. Oni także są trenerami rodziców. W szkole, nauczyciel koordynujący współpracuje z organizatorami i rodzicami.

W ramach programu Kerbcraft uczestnicy zdobywają trzy kluczowe umiejętności, których brak sprawia, że dzieci są bardziej narażone na udział w wypadku drogowym:

- rozpoznawanie niebezpiecznych miejsc w ruchu drogowym,
- przejście na drugą stronę ulicy między parkującymi samochodami,
- przejście na drugą stronę ulicy na skrzyżowaniu.

Zajęcia są dostosowane do etapu rozwoju i grupy wiekowej dzieci. Zostały zaprojektowane tak, aby dziecko uczyło się w sposób naturalny, a przyswojone wiadomości były trwałe i stanowiły bazę do dalszych zajęć. Podczas zajęć praktycznych dzieci i rodzice noszą kamizelki odblaskowe.

Program rozpoczyna się w pierwszym roku szkoły, kiedy dziecko ma 5 lat. Składa się z 3 modułów, a każdy moduł z 4–6 sesji. Jedna sesja trwa 30 minut i odbywa się raz w tygodniu. Każde zajęcia wzmacniane są wieloma powtórzeniami. Dzieci muszą zaliczyć wszystkie moduły, gdyż brak zaliczenia jednego sprawia problemy w realizacji następnego. Rodzice są aktywnie włączeni w to działanie, które wymaga wysokiego poziomu organizacji i planowania. Jest prowadzone niezależnie od policji i innych organizacji. Akcji towarzyszy strona internetowa i forum dla koordynatorów i trenerów. Program ma własne logo, koszulki, plakaty itd.

Bikeability¹³ – rządowy program edukacyjny BRD przeznaczony dla rowerzystów (dzieci, młodzieży i dorosłych) realizowany od 2007 r. Szkolenie jest prowadzone na trzech poziomach. Poziom pierwszy poświęcony jest „panowaniu” nad rowerem. Zajęcia odbywają się na obszarze odizolowanym od ruchu drogowego. Wszystkie dzieci noszą kaski, kamizelki, ochraniacze na łokcie i kolana, aby uniknąć poważniejszych urazów. Obejmuje 1–2-godzinne zajęcia grupowe (15 osób) z instruktorem. Szkolenie to jest zalecane dla dzieci nie młodszych niż 8 lat. Poziom drugi realizowany jest na drogach o małym natężeniu ruchu, zazwyczaj na uczęszczanej przez dzieci trasie szkoła – dom. Składa się z 5 sesji z dwoma instruktorami z grupą liczącą nie więcej niż 12 osób. Sesja pierwsza obejmuje powtórzenie wiadomości i umiejętności z poziomu 1. Poziom ten jest przeznaczony dla dzieci w wieku 10 lat. Poziom trzeci realizowany jest na drogach o normalnym natężeniu ruchu, z bardziej skomplikowanymi skrzyżowaniami. Poziom adresowany jest do dzieci powyżej 14 roku życia.

Camera Phone¹⁴ – nazwa ciekawej kampanii społecznej uświadliwiającej nastolatkom na bezpieczne zachowanie na ulicy. Camera Phone to tytuł krótkiego filmu pokazywanego od czerwca 2008 do marca 2009 r. w brytyjskich kinach przed głównymi seansami. Film skierowany był do nastolatków w wieku 12–16 lat. W akcję włączyła się też muzyczna stacja telewizyjna MTV. Spot był nakręcony przy udziale nastolat-

¹³ <http://www.dft.gov.uk/bikeability/> [dostęp: 9 września 2011 r.].

¹⁴ www.welovead.com/en/works/details/667zhuuv [dostęp: 12 września 2011 r.].

ków w technice imitującej zapis obrazu telefonem komórkowym. Przedstawia nieuważnego nastolatka, który przechodzi przez ulicę zajęty sprawami swoich rówieśników i wpada pod samochód. Film jest tak realistyczny, że organizatorzy kampanii zostali zasypani pytaniami czy jest to zapis prawdziwego zdarzenia. Przekaz kampanii opierał się na takich kwestiach jak: myśl o tym co robisz przechodząc przez jezdnię; słuchając muzyki rozpraszasz się i nie będziesz mógł właściwie skoncentrować się na ruchu drogowym; nie ryzykuj przechodząc przez ulicę, używaj przejść dla pieszych – to bezpieczniejsze. Kampania uwzględniała oczekiwania młodych osób, które pragną niezależności, poruszają się samodzielnie i są przekonane, że wiedzą jak należy zachowywać się w ruchu drogowym, choć zwykle przeceniają swoje umiejętności. Kampania pośrednio kierowana była do rodziców, którzy powinni wpajać dzieciom wiedzę o zasadach bezpieczeństwa, nie tylko o przepisach.

6.3. SZWECJA

ZARZĄDZANIE OŚWIATĄ I PROGRAMY NAUCZANIA

W Szwecji system zarządzania oświatą jest scentralizowany. Nad realizacją ustaw i rozporządzeń czuwa Ministerstwo Edukacji. Za organizację i funkcjonowanie szkół prowadzących kształcenie na poziomie podstawowym i średnim oraz kształcenie dorosłych odpowiadają gminy. Ramowy program nauczania, przedstawiający cele kształcenia, ustala się na szczeblu krajowym. Na podstawie tego programu każda gmina ma obowiązek określić cele i zadania dla swoich szkół. Następnie, na podstawie ramowego programu i lokalnych priorytetów edukacyjnych, każda szkoła obowiązkowo opracowuje plan pracy. Natomiast nauczyciele i szkoły samodzielnie wybierają metody nauczania i materiały dydaktyczne.

Ramowy program nauczania wyznacza przedmioty obowiązkowe, program nauczania danego przedmiotu oraz cele edukacyjne. W programie szkoły obowiązkowej istotne miejsce zajmuje język szwedzki, język angielski, matematyka, przedmioty przyrodnicze, praktyczne przedmioty artystyczne, przedmioty społeczne i drugi język obcy. W obowiązujących na szczeblu krajowym planach nauczania określono liczbę godzin przypadających na poszczególne przedmioty w dziewięcioletnim okresie nauki obowiązkowej, ale każda szkoła sama decyduje o tym, jak te godziny zostaną rozłożone na poszczególne lata i w której klasie należy wprowadzić dany przedmiot.

KSZTAŁCENIE BRD

Wychowanie komunikacyjne zostało wprowadzone do szwedzkiego programu szkolnego w 1936 r. Ważnym wydarzeniem dla rozwoju systemu kształcenia w zakresie BRD był rok 1967, w którym w Szwecji zmieniono organizację ruchu drogowego z lewostronnego na prawostronny (słynny *Dagen H*, czyli „Dzień H”). Rząd przeznaczył wtedy specjalną dotację dla szkół na kształcenie BRD i wziął jednocześnie bezpośrednią odpowiedzialność za obszar wychowania komunikacyjnego społeczeństwa. W konsekwencji w 1976 r. zdefiniowano ogólnokrajowe cele edukacji z zakresu BRD. Zaliczono do nich:

- zwiększenie świadomości rozwoju transportu drogowego i związanych z nim zagrożeń w ruchu drogowym,
- zwiększenie świadomości dzieci o ich wpływie na bezpieczeństwo ruchu drogowego oraz na zachowanie innych uczestników ruchu,
- zachęcanie dzieci do odpowiedzialności i aktywności w działaniach na rzecz poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego.

W latach 80-tych XX wieku tradycyjne wychowanie komunikacyjne zaczęło przybierać bardziej praktyczny charakter. Nauczanie BRD oparto na zasadzie konieczności współdziałania wszystkich uczestników ruchu drogowego oraz na pozytywnych wzorcach zachowań. Kolejnym krokiem było w latach 90. włączenie do współpracy w kształceniu BRD rodziców i władz lokalnych.

Współcześnie w Szwecji wychowanie komunikacyjne jest obowiązkowe lecz nie jest oparte na obowiązkowych programach szkolnych¹⁵. Zagadnieniem wychowania i kształcenia w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego zajmują się instytucje rządowe i pozarządowe oraz organizacje i fundacje. Ich działanie polega na prowadzeniu akcji społecznych i organizowaniu szkoleń skierowanych do dzieci, młodzieży, rodziców i nauczycieli. Nauczyciele są odpowiedzialni za dokonanie wyboru treści z zakresu BRD i ich włączenie w proces edukacyjny. Tradycyjne pojęcie wychowania komunikacyjnego zostaje zastępowane przez nowe pojęcie „badają i uczą się”. Jego idea polega na aktywnym udziale dzieci w procesie tworzenia bezpiecznego lokalnego środowiska, którego jednym z ważnych elementów jest bezpieczeństwo ruchu drogowego.

INNE INICJATYWY EDUKACYJNO-SPOŁECZNE W ZAKRESIE EDUKACJI BRD

Baw się, badaj i ucz się – akcja ogólnokrajowa realizowana w Szwecji od 1993 r. Przeznaczona jest dla dzieci w wieku 5–13 lat. Włączeni są w nią nauczyciele, dyrektorzy szkół, rodzice, przedstawiciele władzy lokalnej, drogowcy – projektanci i wykonawcy. Główne cele przedsięwzięcia, to:

- zapoznanie uczniów ze społecznymi i technicznymi aspektami ruchu drogowego,
- przygotowanie uczniów do uczestniczenia w ruchu drogowym,
- zachęcenie uczniów do większej aktywności w środowisku lokalnym.

Zajęcia w ramach akcji „Baw się, badaj i ucz się” obejmują następujące zagadnienia:

- sporządzenie mapy miejsc niebezpiecznych w okolicy i zaproponowanie bezpieczniejszych rozwiązań,
- wpływanie na decydentów by wspierali bezpieczeństwo drogowe,
- refleksja nad własnym zachowaniem w ruchu drogowym.

Akcja ma charakter multidyscyplinarny i służy wprowadzeniu do szerokiego partnerstwa przedstawicieli władzy lokalnej, rodziców, nauczycieli i uczniów. Uczniowie analizują mapy,

¹⁵ <http://www.seriforum.org/skrivutprojektaktuellt.asp?ID=2> [dostęp: 15 września 2011 r.].

dokumenty, zachowania uczestników ruchu drogowego. Uczą się jak prowadzić konstruktywny dialog, jak formułować propozycje poprawy niebezpiecznych miejsc komunikacyjnych i współpracować ze sobą, aby osiągnąć wyznaczony cel. Ich działania przedstawiane są w lokalnych mediach, a proponowane rozwiązanie realizowane w praktyce.

Projekt wpływa na lokalne rozwiązania inżynierskie. Praca nad takim projektem trwa zazwyczaj kilka lat. Nauczyciel sam decyduje ile czasu i jak często dzieci poświęcą go każdemu zadaniu.

Jesteś bezpieczny? – akcja przeznaczona dla dzieci w wieku 12–15 lat, realizowana w Malmö. Polega na włączeniu wybranych tematów z zakresu BRD do zajęć realizowanych w ramach różnych przedmiotów szkolnych. Atrakcyjność akcji polega na włączeniu się w jej realizację kilku nauczycieli danej szkoły. Wszyscy realizatorzy-nauczyciele umawiają się jak przeprowadzą zajęcia. W ten sposób konkretne zagadnienie jest omówione z wielu perspektyw i tworzy całość, np. w ujęciu zdrowotnym (wpływ nieprawidłowego zachowania pieszego na bezpieczeństwo i jego zdrowie), matematycznym (obliczenie drogi hamowania pojazdu jadącego z różnymi prędkościami), plastycznym (wykonanie plakatów ostrzegających pieszych), teatralnym (przygotowanie krótkiej scenki/sztuki o postawach pieszych i kierowców) itd. Podstawową ideą akcji jest włączenie uczniów do aktywnego udziału w zajęciach oraz zaproszenie do udziału gości np. przedstawicieli policji, ubezpieczycieli, uczestników i sprawców wypadków, ratowników medycznych i drogowych itd. Akcja wpływa na umocnienie prawidłowych postaw u dzieci, integruje wszystkich uczestników oraz wyrabia nawyki odpowiedzialności i wzajemnej współpracy w ruchu drogowym.

Don't Drink and Drive – akcja jest realizowana w szkołach od 2003 r. Grupą docelową jest młodzież w wieku od 15 do 24 lat. Celem jest redukcja liczby wypadków drogowych spowodowanych alkoholem poprzez uświadomienie młodym ludziom konsekwencji prowadzenia samochodu pod wpływem alkoholu oraz naukę skutecznego powstrzymania innych osób od prowadzenia samochodu w stanie nietrzeźwości.

Zajęcia prowadzone są na przełomie sierpnia i września z udziałem specjalistów BRD, policji i zaproszonych gości. Czas trwania zajęć wynosi łącznie 8 godzin. Program zajęć obejmuje spotkanie z kimś kto stracił bliską osobę w wypadku drogowym spowodowanym przez nietrzeźwego kierowcę oraz udział w nabożeństwie z zapalonymi świecami symbolizującymi ofiary wypadków drogowych. Następnie młodzież podzielona na cztery grupy przechodzi kolejno przez cztery stanowiska:

1. Test na symulatorze zderzeń – zaobserwowanie i poznanie mechanizmu znaczenia zapięcia pasów bezpieczeństwa podczas wypadku.
2. Test na symulatorze dachowania – zaobserwowanie i zrozumienie znaczenia zapięcia pasów bezpieczeństwa podczas wypadku.
3. Specjalny wyciąg, który podnosi uczestników do góry na wysokość odpowiadającą drodze hamowania jaką pokonuje samochód przy różnych prędkościach. Przy tym stanowisku obecny jest policjant i przedstawiciel służb medycznych. Opowiadają oni o prędkości jazdy i jej konsekwencjach.

4. Prezentacja krótkiego filmu pokazującego ostatnie 7 sekund życia młodej osoby jadącej samochodem z prędkością 90km/h bez zapiętych pasów tuż przed wypadkiem.

Po przejściu czterech stanowisk przez uczestników zajęć grupa zawodowych aktorów odgrywa przedstawienie na temat prowadzenia samochodu i picia alkoholu. Zgromadzona młodzież bierze aktywny udział w tym spektaklu i może wskazać własne zakończenie przedstawianej historii.

Przed rozpoczęciem szkolenia uczniowie wypełniają ankietę o niebezpiecznych sytuacjach na drodze powodowanych alkoholem i własnym postępowaniu. Ten sam kwestionariusz uczniowie wypełniają po zakończeniu kursu. Badanie powtarzane jest także po zakończeniu semestru i roku szkolnego.

6.4. AUSTRIA

ZARZĄDZANIE OŚWIATĄ I PROGRAMY NAUCZANIA

W Austrii odpowiedzialność za uchwalanie i wdrażanie przepisów prawnych jest podzielona między federację i kraje związkowe (landy). Szczebel federalny wyznacza ogólne ramy prawne, natomiast wdrażaniem szczegółowych przepisów zajmują się landowe parlamenty. Wszelkie aspekty dotyczące organizacji struktur szkolnych, procesu kształcenia, wynagrodzenia i uprawnień emerytalnych nauczycieli uchwalane są na szczeblu federalnym. Landy odpowiadają głównie za zapewnienie kadry nauczycielskiej oraz wspierają finansowo gminy w budowaniu i prowadzeniu placówek szkolnictwa obowiązkowego. Nadzór administracyjny nad szkolnictwem podstawowym, średnim oraz kolegiami nauczycielskimi sprawuje Ministerstwo Edukacji, Kultury i Sztuki. Za szkolnictwo wyższe odpowiada Ministerstwo Nauki i Badań, natomiast za przyuczenie do zawodu w zakładach pracy – Ministerstwo Gospodarki i Pracy.

Ramowy program nauczania powstaje na podstawie projektów opracowywanych przez grupy robocze ds. programów nauczania, konsultacji z organami edukacyjnymi na szczeblu landów i okręgów, oraz organizacjami i związkami nauczycielskimi. Choć ramowy program oraz listę podręczników zatwierdza Ministerstwo Edukacji, Kultury i Sztuki to szkoły mają pełną swobodę w dostosowywaniu programu nauczania do lokalnych potrzeb, a wybór podręczników zależy od decyzji nauczycieli. Przedmiotami obowiązkowymi w szkole podstawowej i średniej są: religia, geografia regionu/historia/biologia, język niemiecki, matematyka, wychowanie muzyczne, wychowanie plastyczne, prace ręczne i techniczne, wychowanie fizyczne, nowożytny język obcy i bezpieczeństwo drogowe (bez ocen).

KSZTAŁCENIE BRD

Kształcenie z zakresu bezpieczeństwa ruchu drogowego jest w Austrii obowiązkowe dla uczniów klas I–IV szkół podstawowych i realizowane w wymiarze 10 godzin rocznie. W szkołach specjalnych BRD jest obowiązkowe dla uczniów klas I–V, a zajęcia odbywają się w wymiarze 8 godzin rocznie. Zgod-

nie z zaleceniami programowo-metodycznymi kształcenie w klasach I–III powinno mieć charakter ćwiczeń praktycznych przeprowadzanych w rzeczywistym ruchu drogowym. W programie BRD przeznaczonym dla klasy IV i V, główny nacisk położony jest na zdobycie wiedzy i umiejętności umożliwiających uzyskanie karty rowerowej.

W ramach praktycznych ćwiczeń wychowania BRD w rzeczywistym ruchu drogowym uczniowie pod kierownictwem nauczyciela uczą się rozpoznawać i prawidłowo reagować na sygnały świetlne, odgłosy silnika jadącego i hamującego pojazdu, pisk opon, itp. Dostrzegać, świadomie odróżniać i dostosowywać swoje zachowanie do sytuacji drogowej. Znać znaki drogowe, przepisy i zasady BRD (np. korzystanie z chodnika, zachowanie procedur przed przekroczeniem jezdni, przejścia dla pieszych). Poznanie i zrozumienie rzeczywistych warunków drogowych w rejonie szkoły, a zwłaszcza zidentyfikowanie miejsc niebezpiecznych ma bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo uczniów.

W szkołach zawodowych (*Hauptschulen*) i niższych klasach szkół średnich ogólnokształcących (*allgemeinbildende höhere Schulen*) istnieje możliwość prowadzenia zajęć z ruchu drogowego w ramach zajęć fakultatywnych i nieobowiązkowych ćwiczeń. W różnych rodzajach szkół średnich ogólnokształcących i zawodowych kształcenie BRD może być realizowane jako zajęcia nieobowiązkowe w wymiarze 1 godziny tygodniowo. Zadaniem tych zajęć jest praktyczne i teoretyczne przygotowanie uczniów do egzaminu na kartę motorowerową.

6.5. ESTONIA

ZARZĄDZANIE OŚWIATĄ I PROGRAMY NAUCZANIA

W Estonii ogólnokrajowe standardy kształcenia ustalane są na szczeblu centralnym. Ministerstwo Edukacji odpowiada na szczeblu krajowym za opracowywanie i wdrażanie polityki edukacyjnej oraz nadzoruje szkoły obowiązkowe i średnie. Samorządy nadzorują na szczeblu regionalnym placówki przedszkolne i szkoły oraz zapewniają w pewnym zakresie poradnictwo i opiekę psychologiczną, natomiast samorządy lokalne prowadzą placówki przedszkolne, szkoły obowiązkowe i średnie. Każda szkoła opracowuje własny program nauczania, opierając się na ogólnokrajowej podstawie programowej, która zawiera m.in. listę przedmiotów obowiązkowych (takich samych dla wszystkich uczniów). Nauczyciele mają swobodę w doborze metod nauczania i podręczników.

KSZTAŁCENIE BRD

Programy szkolne w Estonii zbudowane są na bazie przedmiotów obowiązkowych, bloku przedmiotów do wyboru oraz bloku tematów międzyprzedmiotowych, interdyscyplinarnych. Program nauczania nie przewiduje oddzielnego przedmiotu wychowania komunikacyjnego. Kształcenie w zakresie BRD realizowane jest w ramach tematów międzyprzedmiotowych w bloku tematów interdyscyplinarnych. Wśród nich znajdują się np. tematy dotyczące planowania kariery zawodowej, przedsiębiorczości, aktywnego stylu życia, tożsamości kulturowej, inicjatywy obywatelskiej czy problematyka zatytułowana

zdrowie i bezpieczeństwo. Tematy zagadnień międzyprzedmiotowych budowane są w zależności od potrzeb, oczekiwań i zainteresowań środowiska lokalnego, szkolnego i indywidualnych preferencji uczniów i nauczycieli. Często wybrane zagadnienie do realizacji w obszarze międzyprzedmiotowym może być omawiane we współpracy z policją, strażą pożarną, innymi instytucjami ratowniczymi, oświatowymi, samorządowymi, kulturalnymi, stowarzyszeniami promującymi bezpieczeństwo na drodze. Zagadnienia związane z edukacją bezpieczeństwa ruchu drogowego omawiane są zatem przy okazji wielu tematów, które podejmuje nauczyciel i uczniowie.

6.6. FINLANDIA

ZARZĄDZANIE OŚWIATĄ I PROGRAMY NAUCZANIA

Zarządzanie fińskim systemem oświaty odbywa się na zasadzie decentralizacji zadań. Ministerstwo Edukacji określa we współpracy z Krajowym Urzędem ds. Edukacji cele, treści i metody ogólnokrajowego programu kształcenia dla poziomu szkoły podstawowej i średniej oraz kształcenia dorosłych. W każdej z sześciu fińskich prowincji tymi sprawami zajmuje się odpowiedni Departament Edukacji i Kultury. Zarządzanie oświatą na szczeblu lokalnym należy do zadań władz lokalnych (gmin), które odgrywają istotną rolę w tym procesie jako organizatorzy kształcenia. Znakomita większość szkół powszechnych i średnich II stopnia prowadzona jest przez władze lokalne lub wspólne urzędy gminne (federacje gmin). O zakresie autonomii szkół decydują władze lokalne. Cele kształcenia i kryteria oceny określa ogólnokrajowy program nauczania. W oparciu o tak nakreślone ramy, szkoły i władze lokalne przygotowują własne regulacje dotyczące programów nauczania, które uwzględniają własną lokalną specyfikę. Nauczyciele mają swobodę wyboru metod kształcenia i materiałów dydaktycznych.

Obowiązkowymi przedmiotami na poziomie kształcenia w szkole powszechnej są: język ojczysty (tj. fiński lub szwedzki) i literatura kraju ojczystego, drugi język ojczysty, języki obce, ekologia, edukacja zdrowotna, religia lub etyka, historia, wiedza o społeczeństwie, matematyka, fizyka, chemia, biologia, geografia, wychowanie fizyczne, wychowanie muzyczne, wychowanie plastyczne, prace ręczne, zajęcia z gospodarstwa domowego oraz lekcje wychowawcze i doradztwa pedagogicznego.

KSZTAŁCENIE BRD

W Finlandii nie ma oddzielnego przedmiotu, w ramach którego realizowane są zagadnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego. Zagadnienie BRD zostało umieszczone w podstawie programowej wychowania przedszkolnego, szkolnictwa podstawowego oraz średniego i realizowane jest w ramach kilku różnych przedmiotów. Głównym zadaniem edukacyjnym jest zapobieganie wypadkom drogowym z udziałem młodych ludzi. Program nauczania przedszkolnego zakłada, że dzieci poznają podstawowe zasady bezpieczeństwa jakie powinni stosować na przykład w drodze z domu do szkoły. Na poziomie szkoły podstawowej i średniej uczniowie powin-

ni poznać zasady ruchu drogowego, uzupełnione o problematykę ratownictwa drogowego. Tematy te włączone są do przedmiotów związanych z ochroną środowiska naturalnego, edukacją zdrowotną i naukami społecznymi. Ze względu na wysoki poziom autonomii edukacyjnej uzależniony od potrzeb lokalnych trudno jest określić ogólny wymiar czasowy realizacji BRD. Niektóre szkoły oferują uczniom zajęcia fakultatywne z tematyki BRD, a inne włączają te zagadnienia do różnych przedmiotów. Fińska oświata kieruje się zasadą, że to nie liczba godzin konkretnego przedmiotu, a rzeczywista realizacja celów BRD zawartych w podstawie programowej powinna być wyznacznikiem wyedukowania młodzieży.

6.7. GRECJA

ZARZĄDZANIE OŚWIATĄ I PROGRAMY NAUCZANIA

Ministerstwo Edukacji Narodowej i Spraw Religijnych opracowuje i wdraża przepisy, koordynuje i ocenia działalność urzędów regionalnych, zarządza funduszami, zatwierdza programy nauczania dla szkół podstawowych i średnich oraz mianuje nauczycieli. Prefektury (lub, w dużych prefekturach, urzędy ds. edukacji) nadzorują szkoły, koordynują działania szkół oraz odpowiadają za szkolne budynki i ich wyposażenie. Dyrektorzy szkół nadzorują działalność placówki i odpowiadają za przestrzeganie przez szkołę wymogów prawnych. Szkolne rady pedagogiczne zajmują się wdrażaniem regulacji dotyczących programów nauczania oraz monitorowaniem frekwencji i dyscypliny w szkole. Komitety szkolne odpowiadają za sprawy administracyjne oraz zarządzają funduszami na ogrzewanie, oświetlenie, remont i wyposażenie szkoły. Programy nauczania opracowywane są przez Instytut Pedagogiki i zatwierdzane przez Ministerstwo. Przedmiotami obowiązkowymi w szkole podstawowej są: religia, język grecki, matematyka, historia, ekologia, geografia, przyroda, wiedza o społeczeństwie, wychowanie artystyczne, język obcy i wychowanie fizyczne. Przedmioty te (z wyjątkiem ekologii i wychowania artystycznego) są również obowiązkowe we wszystkich klasach szkoły średniej I stopnia. Do przedmiotów obowiązkowych w szkole średniej I stopnia należą również: informatyka i/lub technika, literatura starożytnej Grecji, nauki polityczne i społeczne, orientacja zawodowa i zajęcia z gospodarstwa domowego. Nauczyciele mogą korzystać z pomocy metodycznej Instytutu Pedagogiki, ale sami wybierają metody kształcenia. Materiały dydaktyczne i podręczniki muszą opierać się na programach nauczania zatwierdzonych przez Ministerstwo Edukacji i Spraw Religijnych.

KSZTAŁCENIE BRD

Kształcenie z zakresu bezpieczeństwa ruchu drogowego zostało wprowadzone do greckich programów nauczania w 2010 r. Przedmiot realizowany jest w trzeciej klasie szkoły podstawowej. Na edukację BRD przeznaczono 1 godz. w tygodniu. Zaleca się interdyscyplinarne podejście do realizacji programu w ramach tzw. elastycznej strefy interdyscyplinarnych działań twórczych skierowanych przede wszystkim na praktyczną stronę BRD, np. poprzez realizację ciekawych

projektów edukacyjnych, omawianie zagadnień w szerszym aspekcie odpowiedzialności i kultury obywatelskiej. Zakres tematyczny i dydaktyczny wybierany jest przez samych nauczycieli we współpracy z osobą odpowiedzialną w placówce szkolnej lub w rejonie szkolnym za edukację zdrowotną.

6.8. HISZPANIA

ZARZĄDZANIE OŚWIATĄ I PROGRAMY NAUCZANIA

W Hiszpanii w sprawach edukacji władze centralne zachowały odpowiedzialność tylko w zakresie ogólnych uregulowań oświatowych, a większość zadań została w 1978 r. przekazana 17 samorządom regionalnym (Wspólnotom Autonomicznym). Zasadniczym aspektem hiszpańskiego systemu edukacji jest społeczne uczestnictwo w edukacji. Zarówno na szczeblu krajowym, regionalnym, jak i lokalnym oraz w poszczególnych szkołach tworzy się rady szkolne, które mają zachęcać do uczestnictwa w konsultacjach społecznych wszystkie grupy zainteresowane edukacją. Na szczeblu ogólnokrajowym istnieje Państwowa Rada Szkolna, która umożliwia przedstawicielom społeczeństwa udział w ogólnym planowaniu oświaty oraz doradza w sprawie projektów ustaw i innych aktów prawnych proponowanych lub wydawanych przez rząd. W każdej szkole finansowanej ze środków publicznych działa Rada Szkolna, która jest organem przedstawicielskim różnych grup tworzących środowisko edukacyjne, zajmującym się zarządzaniem i nadzorem nad daną placówką. W jej skład wchodzi kierownictwo placówki oraz przedstawiciele nauczycieli, uczniów, rodziców, personelu administracyjnego i technicznego, jak również – w przypadku placówek prywatnych finansowanych ze środków publicznych – przedstawiciele właścicieli placówki. Do zadań Rady Szkolnej należy m.in. podejmowanie decyzji w sprawie naboru uczniów, zatwierdzanie budżetu placówki i analizowanie jej funkcjonowania; radę informuje się także o przedstawianych władzom edukacyjnym wnioskach o mianowanie i zwalnianie członków kierownictwa.

W zakresie programów nauczania istnieje autonomia, która wyraża się w tym, że programy tworzy się na trzech poziomach. Przyjmując za punkt wyjścia podstawy programowe, które władze centralne ustalają dla całego kraju, każda Wspólnota Autonomiczna opracowuje własny, oficjalnie obowiązujący program nauczania (pierwszy poziom tworzenia programu). Następnie, na drugim poziomie tworzenia programu nauczania, placówka edukacyjna dostosowuje do swoich potrzeb i dopracowuje ten „wspólnotowy” program nauczania. Trzeci poziom tworzenia programu stanowi „programowanie w klasie”, na które składa się szereg jednostek dydaktycznych opracowywanych przez nauczyciela dla każdej konkretnej grupy uczniów. Przedmiotami obowiązkowymi w szkole podstawowej są: środowisko naturalne, społeczne i kulturowe, wychowanie artystyczne, wychowanie fizyczne, język i literatura hiszpańska, drugi język urzędowy i literatura danej Wspólnoty Autonomicznej, języki obce i matematyka. Placówki szkolne są również zobowiązane prowadzić zajęcia z religii katolickiej, ale uczęszczanie na te zajęcia nie jest obowiązkowe dla uczniów. Podstawa programowa w szkole średniej I stopnia obejmuje język i literaturę hiszpańską, drugi język urzędowy i literaturę danej Wspólnoty Autonomicznej, języki obce, ma-

tematykę, wychowanie fizyczne, przedmioty przyrodnicze, edukację plastyczną, wiedzę o społeczeństwie, geografii i historię, technikę oraz wychowanie muzyczne. Zajęcia z religii katolickiej są obowiązkowo prowadzone przez placówki, ale nieobowiązkowe dla uczniów.

KSZTAŁCENIE BRD

W Hiszpanii kształcenie z zakresu bezpieczeństwa ruchu drogowego jest obowiązkowe dla uczniów od 2 do 15 roku życia (przedszkole, szkoła podstawowa i szkoła średnia pierwszego stopnia). Ogólna strategia dotycząca bezpieczeństwa drogowego wypracowywana i określana jest przez Wyższą Radę Bezpieczeństwa Drogowego (*Consejo Superior de Seguridad Vial*) działającą przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych, w której składzie znajduje się także przedstawiciel Ministerstwa Edukacji. Kształcenie z zakresu BRD odbywa się w Hiszpanii zgodnie z wytycznymi zawartymi w Ustawie o Edukacji z 2006 r.¹⁶ Ustawa ma charakter dość ogólny i choć wskazuje cele nauczania to nie zawiera szczegółowego wykazu przedmiotów. Wśród celów nauczania w szkole podstawowej wymienia promowanie wykształcenia w zakresie ruchu drogowego i kształtowanie postawy ostrożnego zachowania, które przyczyniają się do zapobiegania wypadkom drogowym (art. 18 lit. n). Wśród celów szkolnictwa średniego wskazuje się na ugruntowanie postaw zachowania ostrożności w obszarze bezpieczeństwa drogowego (art. 33 lit. n).

Problematyka bezpieczeństwa ruchu drogowego realizowana jest w szkołach podstawowych i średnich w charakterze interdyscyplinarnym (temat BRD rozproszony jest w ramach kilku przedmiotów np. wychowanie obywatelskie, przyroda) i zintegrowanym (temat BRD jest elementem kluczowych kompetencji w ramach wybranych przedmiotów: „Edukacja na rzecz obywatelstwa i praw człowieka”, „Wiedza o środowisku naturalnym, społecznym i kulturalnym człowieka”). Podstawowym założeniem kształcenia BRD jest wyrobienie u uczniów świadomości odpowiedzialności za postępowanie człowieka jako uczestnika ruchu drogowego. W tym zakresie program nauczania szczegółowo opisany jest tzw. kluczowymi kompetencjami jakie powinien nabyć uczeń. Obok odpowiedzialności za własne postępowanie, świadomości konsekwencji łamania przepisów, uczniowie poznają zasady ruchu drogowego i prawidłowe ich stosowanie.

6.9. ŁOTWA

ZARZĄDZANIE OŚWIATĄ I PROGRAMY NAUCZANIA

Łotewska administracja oświatowa podzielona jest na trzy szczeble – krajowy, lokalny i szczebel szkolny. Najważniejszymi organami decyzyjnymi na szczeblu krajowym są: Parlament, Rada Ministrów oraz Ministerstwo Edukacji i Nauki. Najważniejszą instytucją odpowiedzialną za tworzenie polityki edukacyjnej jest Ministerstwo Edukacji i Nauki. Ministerstwo wydaje również zezwolenia niezbędne do założenia ogólno-

kształcących placówek edukacyjnych oraz określa standardy kształcenia wraz z treściami i zasadami kształcenia nauczycieli. Uprawnienia do tworzenia placówek edukacyjnych oraz prowadzenia nad nimi nadzoru administracyjnego i finansowego posiadają także Ministerstwa Rolnictwa, Opieki Socjalnej i Kultury. Władze lokalne (w porozumieniu z odpowiednim ministerstwem) mogą zakładać, reorganizować i zamykać szkoły, zgodnie z przepisami centralnymi. Miasta i okręgi odpowiadają za placówki przedszkolne, szkoły podstawowe oraz szkoły średnie I i II stopnia, z wyjątkiem placówek edukacyjnych prowadzonych bezpośrednio przez władze centralne i placówek utrzymywanych ze środków prywatnych. Szkoły posiadają stosunkowo szeroką autonomię w zakresie organizacji pracy, opracowywania przepisów wewnętrznych, zatrudniania i określania zakresu obowiązków kadry nauczycielskiej i personelu technicznego oraz dysponowania posiadanymi środkami. Za inspekcje szkolne odpowiada bezpośrednio Ministerstwo Edukacji i Nauki. Programy nauczania opracowuje się na szczeblu krajowym. Wszystkie przedmioty są obowiązkowe i prowadzone na tym samym poziomie dla uczniów we wszystkich szkołach, z wyjątkiem szkół z rozszerzonym programem nauki języków obcych lub wychowania muzycznego. Uczniowie mają również możliwość specjalizowania się w określonych przedmiotach. Nauczyciele samodzielnie dobierają metody nauczania i podręczniki z listy zatwierdzonej przez Ministerstwo Edukacji i Nauki. Podręczniki zalecane przez Ministerstwo Edukacji i Nauki można kupować z funduszy publicznych.

KSZTAŁCENIE BRD

Na Łotwie nie ma w programach nauczania oddzielnego przedmiotu zatytułowanego wychowanie komunikacyjne. Placówki edukacyjne posiadają stosunkowo szeroką autonomię w zakresie organizacji pracy, realizacji zaleceń programowych, opracowywania przepisów wewnętrznych, zatrudniania i określania zakresu obowiązków kadry nauczycielskiej. Edukacja w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego realizowana jest w ramach programu kształcenia ogólnego dziewięciu klas zintegrowanej szkoły obowiązkowej (szkoła podstawowa i średnia). Tematyka BRD została umieszczona w programie obowiązkowego przedmiotu „Nauki społeczne” i godzin wychowawczych. Zagadnienia BRD obowiązkowo nauczane są we wszystkich klasach I–IX. Zgodnie z założeniami programu uczeń kończący klasę III powinien znać podstawowe przepisy i umieć przestrzegać zasad ruchu drogowego. Po ukończeniu klasy VI powinien umieć przestrzegać zasad prawidłowego i bezpiecznego poruszania się na rowerze. W klasie IX nabywa zdolność prawidłowego analizowania różnych sytuacji związanych z BRD.

6.10. NIEMCY

ZARZĄDZANIE OŚWIATĄ I PROGRAMY NAUCZANIA

W Republice Federalnej Niemiec zakres odpowiedzialności za system edukacji wynika z federalnej struktury państwa. Zgodnie z Ustawą zasadniczą (*Grundgesetz*), za ustawodaw-

¹⁶ Ley Orgánica, de 3 de mayo, de Educación; http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/lo2-2006.html [dostęp: 15 września 2011 r.].

stwo i administrację oświatową odpowiadają przede wszystkim kraje związkowe – landy, w których działają landowe ministerstwa edukacji, kultury i nauki oraz struktury nadzorujące szkoły na niższym szczeblu (*Schulamt*). Taki podział odpowiedzialności dotyczy w szczególności struktury systemu szkolnego oraz programów i metod nauczania. Zadania rządu federalnego w dziedzinie edukacji obejmują m.in. ustanawianie przepisów wyznaczających ogólne ramy współpracy oświatowej pomiędzy szczeblem federalnym i landami, np. w zakresie planowania edukacji i promowania badań.

Ministerstwa edukacji w landach ustalają program nauczania, zalecają metody nauczania i zatwierdzają podręczniki. Do przedmiotów nauczanych w szkole podstawowej należą: czytanie, pisanie, arytmetyka, wprowadzenie do przedmiotów przyrodniczych i społecznych, wychowanie plastyczne, wychowanie muzyczne, wychowanie fizyczne i religia. Programy nauczania na poziomie średnim zależą od rodzaju placówki, ale zwykle stanowią kontynuację przedmiotów ze szkoły podstawowej i obejmują co najmniej jeden język obcy oraz przedmioty przyrodnicze i społeczne. Uczniowie szkół średnich drugiego stopnia obowiązkowo uczą się przedmiotów z następujących trzech grup: języki/literatura/przedmioty humanistyczne, przedmioty społeczne oraz matematyka/przedmioty przyrodnicze/technika. Programy kształcenia zawodowego w szkołach o profilu zawodowym obejmują język niemiecki, przedmioty społeczne, matematykę, przedmioty przyrodnicze, język obcy i wychowanie fizyczne oraz przedmioty zawodowe.

KSZTAŁCENIE BRD

Kształcenie w zakresie BRD realizowane jest zgodnie zaleceniami wydanymi w 1972 r. przez Stałą Konferencję Ministrów Edukacji i Kultury Krajów Związkowych Republiki Federalnej Niemiec. Zalecenia dotyczą szkoły podstawowej i średniej, ale w każdym landzie decyzję o realizacji programu podejmują władze regionalne oraz władze placówek oświatowych. Jeżeli kształcenie BRD jest realizowane w danej szkole to nie w ramach oddzielnego przedmiotu. Program wychowania komunikacyjnego włączony jest do innych przedmiotów, takich jak geografia, historia i środowisko naturalne. Liczba godzin przeznaczonych na wychowanie BRD jest zmienna i waha się od 20 godzin rocznie w szkole podstawowej (wiek 6–10 lat) do 10 godzin rocznie w szkole średniej (wiek 11–18 lat). W szkole średniej podjęcie decyzji o realizacji problematyki wychowania komunikacyjnego całkowicie zależy od nauczyciela.

Władze niektórych landów dla potrzeb placówek oświatowych utworzyły specjalne, niezależne stanowisko eksperta ds. bezpieczeństwa ruchu drogowego (*Beauftragten für Verkehrserziehung*). Jest to nauczyciel specjalizujący się w szkoleniach z dziedziny bezpieczeństwa drogowego i komunikacyjnego. Odpowiada za prawidłowe wydatkowanie środków na BRD, realizację ciekawych programów edukacyjnych, a także za włączenie do współpracy szkolnej rodziców, sponsorów i innych instytucji zajmujących się promocją bezpieczeństwa w ruchu drogowym.

6.11. WŁOCHY

ZARZĄDZANIE OŚWIATĄ I PROGRAMY NAUCZANIA

We Włoszech za system oświaty odpowiada całościowo Ministerstwo Edukacji, Szkolnictwa Wyższego i Nauki (*Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca*) działające na poziomie centralnym. Przedstawicielem ministerstwa na szczeblu lokalnym są urzędy ds. edukacji w regionach i prowincjach. Regiony mogą przekazać niektóre obowiązki prowincjom i gminom. Zgodnie z ustawą nr 59 z 15 marca 1997 r. i późniejszym rozporządzeniem (DPR 275/1999) wszystkie szkoły posiadają autonomię w zakresie administracji, organizacji, dydaktyki, badań oraz prowadzenia wszelkich przedsięwzięć eksperymentalnych i rozwojowych.

Programy nauczania w szkołach podstawowych i średnich I stopnia powinny realizować „Ogólnokrajowe wytyczne dotyczące zindywidualizowanych planów kształcenia” (*Indicazioni Nazionali per i piani personalizzati delle attività educative*) z 2004 r. oraz wytyczne dotyczące programów nauczania (*Indicazioni per il curricolo per la scuola dell'infanzia e per primo ciclo di istruzione*) wydane w 2007 r. W wytycznych określa się docelowy poziom, jaki powinni osiągnąć uczniowie w każdej szkole. Każda szkoła dostosowuje wytyczne do potrzeb lokalnych w ramach swej autonomii. Dla każdego przedmiotu określa się zasób wiedzy i umiejętności, a szkoła ma ułatwić uczniom przekształcenie ich w indywidualne kompetencje. Szczegółowe cele kształcenia w szkole podstawowej zdefiniowano dla następujących przedmiotów: religia katolicka, język włoski, język angielski, historia, geografia, matematyka, przedmioty przyrodnicze, wychowanie techniczne i informatyka, muzyka, plastyka, zajęcia sportowe. Szczegółowe cele kształcenia w szkole średniej I stopnia zdefiniowano dla następujących przedmiotów: religia katolicka, język włoski, język angielski, drugi język obcy, historia, geografia, matematyka, przedmioty przyrodnicze, technika, informatyka, muzyka, plastyka, zajęcia sportowe. Nauczyciele mają pełną swobodę w dokonaniu wyboru podręczników i metod dydaktycznych. Od roku 2012 wszystkie podręczniki mają być udostępniane w Internecie.

KSZTAŁCENIE BRD

We Włoszech zagadnienie bezpieczeństwa ruchu drogowego nie ma swojego oddzielnego przedmiotu i jeżeli jest nauczane, to decyzja w tej sprawie pozostawiona jest dyrekcji i nauczycielom danej placówki. Zgodnie z prawem oświatowym¹⁷ do programów nauczania szkół podstawowych i średnich wprowadzono przedmiot zatytułowany „Obywatelstwo i konstytucja”. Przedmiot obejmuje wychowanie obywatelskie, edukację dla środowiska naturalnego, edukację świadomości prawnej, wychowanie zdrowotne, edukację dla pracy i wolontariatu oraz edukację bezpieczeństwa ruchu drogowego.

¹⁷ http://www.istruzione.it/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/19b60061-d624-4dbd-be97-784876cb6393/cm86_10.pdf [dostęp: 15 września 2011 r.].

Obywatelstwo i konstytucja to przedmiot, który został wprowadzony do szkół w roku szkolnym 2010/2011. Bazuje na formule przygotowywania projektów, które opracowywane są przez tematyczne zespoły uczniowskie.

ZAKOŃCZENIE

Zasady kształtowania europejskiej polityki edukacyjnej zarysowane zostały w art. 165 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, zgodnie z którym podkreśla się dążenie Unii do rozwoju edukacji wysokiej jakości wskazując jednocześnie na pełne poszanowanie odpowiedzialności państw członkowskich za treści nauczania i organizację systemów edukacyjnych. Tak więc wpływ na kształt struktury szkolnictwa czy zakres treści nauczania pozostaje wyłącznie w indywidualnej gestii poszczególnych państw. Chcąc jednak pomóc krajom członkowskim w przygotowaniu uczniów do funkcjonowania w niezwykle szybko zmieniającej się rzeczywistości społeczno-gospodarczej podjęto próbę sformułowania europejskich ram określających nowe umiejętności podstawowe uzyskiwane w procesie uczenia się przez całe życie, czyli podjęto

próbę określenia tzw. kompetencji kluczowych. W zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie¹⁸ wskazano osiem takich kompetencji: porozumiewanie się w języku ojczystym; porozumiewanie się w językach obcych; kompetencje matematyczne; kompetencje informatyczne; umiejętność uczenia się; inicjatywność i przedsiębiorczość; świadomość i ekspresja kulturalna; kompetencje społeczne i obywatelskie. Kształcenie z zakresu bezpieczeństwa ruchu drogowego wyśmienicie wpisuje się właśnie w tą ostatnią kompetencję kluczową, gdyż powinno w praktyce kształtować konkretne umiejętności niezbędne do odpowiedzialnego obywatelskiego życia.

Pomimo że w analizowanych państwach członkowskich Unii Europejskiej brak jest jednolitego modelu kształcenia BRD to bez wątpienia charakterystyczną cechą tej edukacji jest różnorodność rozwiązań programowych, organizacyjnych i skupianie się na wyposażeniu młodych ludzi w konkretne umiejętności mające uczyć ich odpowiedzialności za siebie i innych.

¹⁸ Dz.Urz. UE L 394/10 z 30 grudnia 2006 r.

Zespół redakcyjny:

Grzegorz Gołębiowski (redaktor naczelny), Adrian Grycuk (sekretarz redakcji; tel. +48 22 694 17 53, e-mail: adrian.grycuk@sejm.gov.pl), Dobromir Dziewulak, Piotr Russel, Piotr Chybalski
Biuro Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu, ul. Zagórna 3, 00-441 Warszawa

---

Seria Analizy BAS wydawana jest wyłącznie w wersji elektronicznej.
Więcej informacji na stronie www.bas.sejm.gov.pl w dziale publikacje.
